

ΔΗΜΟΦΙΣΗ

ΕΤΟΣ 21ο

ΤΕΥΧΟΣ **95**

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2020

*Ήρθε η ώρα
να καλωσρίσουμε
το νέο έτος
και να προσδέσουμε
καινούρια χρώματα
και καινούριες
ιστορίες στην ζωή μας.*

*Χρόνια Πολλά και
Καλή Χρονιά.*

ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

Σύλλογος Ποιοτικής & Πολιτιστικής
Αναβάθμισης Δυτικής Αττικής
“Ο ΔΗΜΟΦΩΝ”

ΕΚΔΟΤΗΣ

Παναγιώτης Δημητρούλης
(Κιν.: 6977.781.753)

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΜΕΛΩΝ/ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

Κοροπούλης Βασίλης

Κοροβέση Ελένη

Παπαϊωάννου Παναγιώτης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑΣ

Λαϊνιάς Παναγιώτης -

Μποχάρτζας Γεώργιος

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Κωνσταντίνα Πέππα

Τηλ./Fax: 210.55.58.291

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

Μήτσιου - Τσιάμη Κατερίνα

Πτυχ. Τεχνολόγος Γραφικών Τεχνών

Ταχυδρομική Διεύθυνση
28ης Οκτωβρίου 3, 196 00
Μάνδρα Αττικής
Τηλ.: 6977.781.753
www.dimofon.gr
e-mail: info@dimofon.gr

Ο “ΔΗΜΟΦΩΝ” ανταλλάσσεται με
όλα τα έντυπα πολιτιστικού περιεχομένου.

Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις εκείνων
που τα υπογράφουν.

Επιτρέπεται η τμηματική ή ολική αναδημοσίευση
άρθρων, υπό την προϋπόθεση ότι θα αναγράφεται η
πηγή τους.

Η ύλη για το τεύχος “έκλεισε” στις 10/12/2020.

ΕΤΟΣ 21^ο
ΤΕΥΧΟΣ **95**

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2020

ΑΓΑΠΗ

Η Αγάπη είναι δίκοπη λεπίδα.

Μπορείς να πληγωθείς και μπορείς να πληγώσεις μ' αυτή.

Η Αγάπη είναι παπαρούνα

που φύεται στην καρδιά μας.

Όσο την ποτίζουμε τόσο ανθίζει.

Η Αγάπη είναι διάδημα με άπειρες αιχμές.

Μπορείς να την εκφράσεις

με άπειρους διαφορετικούς τρόπους

μα οι γύρω σου θα εισπράξουν

το ίδιο συναίσθημα.

Η Αγάπη είναι προσφορά, νοιάξιμο, ζεστασιά.

Η Αγάπη είναι μια αγκαλιά,

ένα φιλί, ένα στοργικό χάδι,

ένα ανεπιτήδευτο χαμόγελο.

Η αγάπη είναι μερικές φορές σκληρή

και άλλες τρυφερή.

Η Αγάπη είναι μία συγγνώμη

που γίνεται δεκτή.

Η Αγάπη είναι το δίκτυ ασφαλείας του σχοινοβάτη.

Η Αγάπη είναι γαλήνη.

Η Αγάπη είναι κατανόηση, είναι αλληλεγγύη

είναι συμφιλίωση των αντιθέτων.

Η Αγάπη είναι ισορροπία.

Σχόλια: Το ποίημα “Αγάπη” φαίνεται να είναι μια προσπάθεια του ποιητή να δώσει έναν ορισμό της Αγάπης όπως την βιώνει ο ίδιος. Ο στίχος “Όσο την ποτίζουμε ανθίζει” μας παραπέμπει να σκεφτούμε πως η Αγάπη χρειάζεται συνεχή φροντίδα και προσοχή από μέρους μας για να αναπυχθεί. Επίσης, ο στίχος “Η Αγάπη είναι διάδημα με άπειρες αιχμές” ίσως σημαίνει πως ο ποιητής θεωρεί την Αγάπη κορωνίδα των αρετών απ’ την οποία πηγάζουν όλες οι άλλες αρετές. Ακόμα, η αναφορά στο ότι: “Η Αγάπη είναι το δίκτυ ασφαλείας του σχοινοβάτη” μάλλον εννοεί πως όλοι χρειαζόμαστε ανθρώπους γύρω μας για να νιώθουμε ασφαλείς, όπως ο σχοινοβάτης που κρατάει την ισορροπία του πάνω σε ένα τεντωμένο σχοινί και νιώθει ασφάλεια επειδή από κάτω του βρίσκεται το δίκτυ ασφαλείας.

Θεωνάς Χαρατσής

Ένα άλλο βράδυ τον άκουσα να κλαίει δίπλα.

Χτύπησα την πόρτα και μπήκα.

Μον' δειξε πάνω στο κομοδίνο ένα μικρό ξύλινο σταυρό.

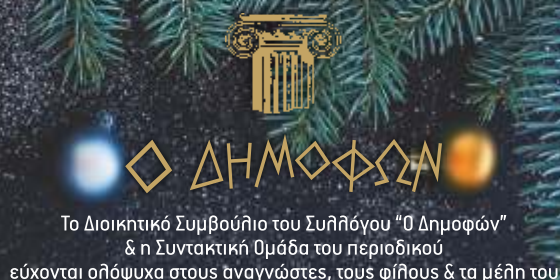
«Είδες -μου λεί- γεννήθηκε η ευσημαχία!

Έσκυφα τότε το κεφάλι κι έκλαψα κι εγώ.

Γιατί θα περνούσαν αιώνες και αιώνες

και δε θα 'χαμε να πούμε τίποτα ωραιότερο απ' αυτό.

Τάσος Λευκαδίτης, "Η Γέννηση" (1983)

**Χρόνια Πολλά,
Υγεία & Ευτυχισμένο το 2021!**

Ο "ΔΗΜΟΦΩΝ" ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ & ανταλλάσσεται με όλα τα έντυπα και βιβλία πολιτιστικού περιεχομένου.
Όποιος ενδιαφέρεται να βοηθήσει οικονομικά στην προσπάθεια αυτή, μπορεί να κάνει κατάθεση στην τράπεζα ΠΕΙΡΑΙΩΣ

IBAN: GR83 0172 0250 0050 2510 0250 234

(παρακαλούμε αντίγραφο της κατάθεσης να σταλεί στο email: info@dimofon.gr)

Διαδικτυακά μαθήματα: Μετατρέποντας την πρόκληση σε ευκαιρία

Καθώς η πανδημία συνεχίζεται, φαίνεται ότι η εξ αποστάσεως μάθηση είναι εδώ για να παραμείνει στο άμεσο μέλλον. Αντί λοιπόν να την αντιμετωπίσουμε ως μια δυνατή πρόκληση, ίσως πρέπει να την δούμε ως ευκαιρία. Πολλές νέες οικογένειες προσπαθούν να βρουν την καθημερινότητα τους φέτος στην εξ' αποστάσεως μάθηση. Για όλα τα παιδιά προκύπτουν αρκετές προκλήσεις, καθώς είναι πιο πιθανό να βαρεθούν και να χάσουν τις κοινωνικές πιυχές του παραδοσιακού σχολείου.

Ας δούμε μερικές χρήσιμες συμβουλές για γονείς και εκπαιδευτικούς που με τη σειρά τους θα πρέπει να βοηθήσουν τους μαθητές.

Αποδεχτείτε πρώτοι την νέα κατάσταση. Καλό είναι να σταματήσουμε να βλέπουμε την εξ αποστάσεως μάθηση ως κρίση ή αποτυχία του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Κανείς δεν ξέρει πόσο καιρό θα διαρκέσει αυτή η πανδημία, πράγμα που σημαίνει ότι είναι καιρός να θέσουμε σε εφαρμογή ένα σχέδιο για ολόκληρη την οικογένεια, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, ώστε όλοι να μπορούν να παραμείνουν λειτουργικοί τους επόμενους μήνες.

Ακολουθήστε καλές συνήθειες ψυχικής υγείας. Πρώτα, οι γονείς πρέπει να βεβαιωθούν ότι φροντίζουν τον εαυτό τους. Ας σκεφτούμε όλοι πως στη διάρκεια μιας πτήσης ενημερωνόμαστε σχετικά με τις διαδικασίες ασφαλείας και όταν οι μάσκες πέσουν πρέπει να την βάλουμε πρώτα στον εαυτό μας και έπειτα στο παιδί δίπλα μας, καθώς μόνο έτσι θα μπορέσουμε να διαχειριστούμε την κατάσταση.

Μάθημα απλό και σύντομο: Θα πρέπει να κατανοήσουμε τις τεχνολογικές δυνατότητες των μαθητών. Οι οδηγίες του εκπαιδευτικού πρέπει να είναι σαφείς και απλές, δημιουργώντας ευκαιρίες για εξατομίκευση με συχνή, σαφή και συνεπή επικοινωνία.

Υποστήριξη και ενθάρρυνση σε όλα: Η διαταραχή της ρουτίνας δημιουργεί αβεβαιότητα στα παιδιά, τα οποία διαισθάνονται τα πάντα. Συνεπώς, αποφεύγουμε αρνητικά σχόλια, πανικό και απογοήτευση. Διατηρούμε τη ρουτίνα για να δημιουργήσουμε προβλεψιμότητα, ασφάλεια και ψυχική ηρεμία.

Γονική εποπτεία: Συνιστάται να μην βρίσκονται οι γονείς δίπλα στα παιδιά κατά τη διάρκεια του διαδικτυακού μαθήματος καθώς στερείται η

αυθορμιασία των παιδιών, περιορίζεται η συμμετοχή τους φοβούμενα μην κάνουν λάθος και ζουν το μάθημα σαν να αξιολογούνται από πολλούς ενήλικες. Διευκρινίζουμε ότι στην προσωπική μελέτη / εργασίες για το σπίτι η ανάγκη εποπτείας είναι σημαντική.

Πρόγραμμα ύπνου: Βεβαιωθείτε πως υπάρχει μια ρουτίνα κατά την οποία απουσιάζουν τα κινητά. Μια ξεκούραστη νύχτα μπορεί να βοηθήσει στη συγκέντρωση και τη διάθεση.

Συνοψίζοντας να τονίσουμε πως η διατήρηση μιας ουσιαστικής συναισθηματικής σύνδεσης με τα παιδιά κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου θα πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα για γονείς και εκπαιδευτικούς, καθώς θα συσχετιστούν με την ανθεκτικότητα και την αγάπη, και θα μάθουν πώς να αντιμετωπίσουν τη δυσκολία.

Άννα Καλούδα

Με αφορμή την δημοσκόπηση για την Θεία Κοινωνία

Του αρχιμ. Ιακώβου Κανάκη

Η Θεία Κοινωνία έγινε τώρα πια αντικείμενο δημοσκόπησης. «Πιστεύετε ότι με την Θεία Κοινωνία μπορεί να μεταδίδεται ασθένεια»;

Η Θεία Κοινωνία είναι ο «καρπός» της Θείας Λειτουργίας. Όλα γίνονται μέσα στον ναό για την στιγμή εκείνη, πού ο ιερέας θα βγει στην Ωραία Πύλη και θα πει στους πιστούς «...προσέλθετε». Γνωρίζουμε διαχρονικά ότι η θεολογική μας παράδοση είδε εξ αρχής την Θεία κοινωνία ως «φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλάξιν ἐν θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθαρτήριον ἀλεξικάκον» (Ἰγνατίου Θεοφόρου, Πρὸς Ἑφεσίους, ΡΓ5, 753B-756A). Ἐτσι, ὄχι μόνο η Θεία Κοινωνία δεν προκαλεῖ ασθένεια, ἀλλὰ «διώκει» καὶ θεραπεύει ἀπὸ ασθένειες. Ασθένειες της ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

«Η κτιστή ὕλη», σύμφωνα με σύγχρονο δεινὸ θεολόγο, «υπάρχει πλέον, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, ἐλεύθερη ἀπὸ τα κτιστά της ὅρια, διλαδή υπάρχει με τὸν τρόπο υπάρξεως της ἀκτιστῆς φύσης, «ἐνεργουμένη καὶ ἐνεργοῦσα ὑπὲρ τὸν ἑαυτῆς θεσμόν», πλήρης της χάριτος τοῦ θεωμένου σώματος τοῦ Χριστοῦ. Τούτο σημαίνει πως τα Τίμια Δώρα, καὶ ἀν αναμιχθοῦν ἀθελήτως με ἰοὺς καὶ μικρόβια, η Χάρις δὲν ἐπιτρέπει νὰ καταστούν ἐπιβλαβή γιὰ τὴν υγεία τοῦ πιστοῦ, ἀφοῦ αποτελοῦν ἥδη πραγματικότητες καὶ παρουσία της Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. (πρβλ. Μαρκ. 16,18)».

Αυτὰ βέβαια σε πολλοὺς ἀνθρώπους φαίνονται σαν θεωρίες, ἰδέες που δὲν εἶναι ἐφαρμόσιμες. Εκεί εἰσερχόμαστε στὰ ὅρια της πίστεως τοῦ καθενός. Εἶναι αὐτό κάτι που δυσκολεύει, ἰδιαίτερα στις μέρες μας, τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο νὰ πιστέψει, ὁ ὁποῖος πείθεται μόνο με τὸ πείραμα καὶ τὴν ἀπόδειξη. Ὅ,τι δὲν ἀποδεικνύεται δὲν εἶναι ἀποδεκτό καὶ πιστευτό, δὲν υπάρχει. Ὅμως αὐτὴ ἡ προσέγγισις δὲν εἶναι τωρινή. Καὶ γιὰ τὸν Ἰδιο τὸν Χριστό, ὅταν θαυματοουργοῦσε, δὲν ἔλεγαν ἄλλοι, ὅτι ὄντως εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλοι, ὅτι πρᾶττει με τὴν βοήθεια τοῦ δαίμονα; Ἰδια εἶναι τὰ θέματα, σήμερὰ ὁμως μέσω των ΜΜΕ γίνονται πιο γνωστά ως «διαφημιζόμενα» καλοπροαίρετα ἢ κακοπροαίρετα. Ἡ Θεία Κοινωνία εἶναι ζωή, διλαδή εἶναι ὁ Ἰδιος ὁ Χριστός, ἀν τὸ «ψάξεις» ὁμως με τὴν καρδιά σου. Γιὰ νὰ τὸν «δεῖς», δὲν εἶναι ἀναγκαῖα τὰ πολλὰ πτυχία καὶ οἱ περγαμνές. Ἐχει ἄλλο δρόμο αὐτὴ ἡ ἀναζήτησις, συνάντησις καὶ κοινωνία μαζί Του· ἡ κάθαρσις της καρδιάς ἀπὸ τὰ πάθη εἶναι ὁ δρόμος που ὀδηγεῖ στὸν ἀνοῖγμα τῶν ὀφθαλμῶν, στὸν φωτισμό καὶ στὴν θεοκοινωνία. Ἀν μπεῖς σὲ αὐτὸν τὸν πνευματικὸ στίβο, ἀρχίζεις καὶ «βλέπεις» ἀλλιῶς. Διαφορετικά θὰ ψάχνεις γιὰ «ἀποδείξεις» γιὰ τὸ πῶς τοῦ Μυστηρίου μέχρι τὰ βαθειὰ σου γεράματα. Δὲν ἀπεμπολοῦμε τὴν λογικὴ, ἀλλὰ προτάσσουμε τὴν κάθαρσιν τοῦ νοῦ καὶ της καρδιάς.

Ιερωμένοι με πολλές δεκαετίες στὸ Ἱερό Θυσιαστήριο μας περιγράφουν πολλὰ καὶ θαυμαστά ἀπὸ τὸ τι συμβαίνει τὴν ὥρὰ της Θείας Λειτουργίας, ὅσα νιώθουν καὶ βιώνουν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ καὶ ὅσα βιώνουν ὅσοι κοινωνοῦν με τὴν προετοιμασία, στὴν ὁποία μας προτρέπει ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι ὕψος που ὁ καθένας ἀνεβαίνει ἀνάλογα με τὴς δυνάμεις του. Ἀπειρα καὶ θαυμαστά ὅσα συμβαίνουν καὶ μετὰ τὴν Θεία Μετάληψιν, τότε που ὁ ιερέας καταλύει ὅτι ἐμείνε μετὰ τὴν μετάληψιν ὅλων τῶν πιστῶν. Τότε, ὁ λειτουργὸς ἔχει τὴν μοναδικὴ ἐμπειρία νὰ μένει μόνος του με τὸν Χριστό, που βρίσκεται στὸ Ἅγιο Ποτήριον, τὴν ἴδια στιγμή πού κάποιος ἀναγινώσκει τὴν ἀκολουθία της Θείας Μεταλήψεως. Τότε καταλύει σιγὰ σιγὰ καὶ με μεγάλη προσοχή ὅλο τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα Του. Δὲν θὰ ἀφήσει οὔτε ρανίδα, οὔτε τὸν μικρότερο θείο μαργαρίτη, ὅλα θὰ τὰ κοινωνήσει. Εἶναι συγκλονιστικὴ στιγμή, γιὰτὶ κοινωνᾷ ὄχι μόνο τὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ τὴν Παναγία καὶ τοὺς ἁγίους καὶ ὅλους τοὺς πιστοὺς, που μνημόνευσε στὴν Προσκομιδῇ. Κοινωνᾷ τὸν καθένα ξεχωριστὰ καὶ μαζί ὁλόκληρην τὴν Ἐκκλησία. Πού μπορεῖ νὰ χωρέσει ἀσθένεια καὶ φθορὰ σὲ μὴ τέτοια ἱεροτελεστία;

Ἡ Θεία κοινωνία εἶναι τὸ κέντρο της Πίστεως μας καὶ μάλλον θὰ πολεμηθεῖ αρκετὰ με αφορμὴ τὸν νέο ἰό. Ἀς συνεχίσουμε με πίστη τὴν τέλεσιν τοῦ Μυστηρίου, ὅπως ἐγίνε γιὰ τόσους αἰῶνες ἀπὸ τοὺς Πατέρες μας, ἀλλὰ καὶ ἀσπροσευχόμαστε πρὸς αὐτοὺς πού ἀμφιβállουν. Οἱ περισσότεροι δὲν γνωρίζουν περὶ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Μυστηρίου. Ὁ Χριστὸς πάντως θὰ παραμένει καὶ θὰ περιμένει προσφερόμενος καὶ διαδιδόμενος πρὸς ὅλους μας, σήμερὰ καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Για το κοινωνικό φαινόμενο της άρνησης του κορωνοϊού

(μία απόπειρα κοινωνιολογικής και ψυχολογικής εξήγησης)

Μαθαίνοντας για τις διαστάσεις του φαινομένου της άρνησης του κορωνοϊού στη χώρα μας, η πρώτη μου σκέψη ήταν να γράψω ένα ιδιαίτερα καυστικό άρθρο για τους “ψεκασμένους” που αγνοούν τα επιστημονικά δεδομένα και για τους “ξερόλες” που θεωρούν ότι κατέχουν, σχεδόν εκ γενετής, την ικανότητα να ερμηνεύουν αυτά τα δεδομένα, όταν φυσιολογικά χρειάζεται ένα υπόβαθρο γνώσεων και κριτικής σκέψης, το οποίο αποκτάται μετά από μία πολύχρονη και επίπονη διαδικασία.

Διαβάζοντας τις αναρτήσεις αυτών των ατόμων στο Διαδίκτυο, διαπίστωσα ότι πέραν της άρνησης είχαν και μία έντονη αντίθεση στα σχετικά μέτρα της κυβέρνησης, είτε αυτά που έχουν ληφθεί μέχρι τώρα, είτε αυτά που σχεδιάζονται. Αυτή η αντίθεση δεν φαινόταν να έχει σχέση με την κομματική τοποθέτησή τους, ώστε να την αποδώσει κάποιος σε στείρα αντιπολιτευτική κριτική (αν και υπάρχουν και αυτές οι περιπτώσεις). Περισσότερο φαινόταν να έχει σχέση με την οικονομική δυσπραγία τους και την ανησυχία τους ότι τα σχεδιαζόμενα μέτρα αναστολής των οικονομικών δραστηριοτήτων είτε θα την επιδεινώσουν είτε θα επιφέρουν την πλήρη κατάρρευση τους. Ήταν σαφές ότι η άρνηση τους να δεχθούν μέτρα που ισοδυναμούν με την οικονομική καταδίκη τους, τους οδηγούσε και στην άρνηση της σοβαρότητας της επιδημίας ή στην υποβάθμιση της σημασίας της.

Από ψυχολογική άποψη είναι απόλυτα κατανοητό. Η στάση και οι απόψεις των περισσότερων ανθρώπων σε ένα θέμα καθορίζονται από την καρδιά τους και όχι από το μυαλό τους. Λίγοι είναι αυτοί που έχουν την ικανότητα να απομονώσουν το μυαλό από τα αισθήματα και τις επιθυμίες τους, τις νόμιμες, όχι απαραίτητα παράλογες, και να οδηγηθούν σε ασφαλή συμπεράσματα μέσα από μία διαδικασία βασισμένη αυστηρά στις αρχές της λογικής. Στην προκειμένη περίπτωση φαίνεται ότι αυτοί οι άνθρωποι συνέδεσαν στο μυαλό τους τα κυβερνητικά μέτρα για την αντιμετώπιση της επιδημίας αφ' ενός και την επιδημία καθ'εαυτή αφ'ετέρου σε ένα άρρηκτο σχήμα. Έτσι οδηγήθηκαν από την άρνηση τους να δεχθούν τα μέτρα της κυβέρνησης και την συνεπαγόμενη οικονομική καταδίκη τους (απόλυτα λογική αντίδραση) στην άρνηση της σοβαρότητας της επιδημίας (παράλογη). Από ψυχαναλυτική άποψη έχουμε μηχανισμούς άρνησης και εκλογίκευσης ταυτόχρονα (δεν το πάω παραπέρα, γιατί θα το “βαρύνω” πολύ).

Θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να μελετηθεί από κοινωνιολογική άποψη αυτή το φαινόμενο της άρνησης. Πιστεύω, και τα δεδομένα συνηγορούν προς αυτήν την κατεύθυνση, ότι έχει έντονη ταξική και ηλικιακή διαφοροποίηση. Ένα άτομο χαμηλού οικονομικού επιπέδου (δεν υπάρχει ούτε ίχνος αρνητικής αξιολόγησης εκ μέρους μου για αυτή την κατηγοριοποίηση, μόνο συμπάθεια), που πασχίζει να εξασφαλίσει τα “προς το ζην” για την οικογένειά του, που έχει χτυπηθεί άγρια από την οικονομική κρίση και τα μνημόνια, μαθαίνει τώρα ότι θα πρέπει να αποδεχθεί αδιαμαρτύρητα τον οικονομικό θάνατο του για να επιβιώσουν οι άλλοι. Και μη μου πει κανείς να σκεφθεί ότι κινδυνεύει και ο ίδιος. Μπροστά στο φάσμα της πείνας και της ανέχειας, άτομα αυτής της κατηγορίας θα έπαιρναν ευχαρίστως το ρίσκο.

Πιστεύω ότι και οι νέοι είναι σε σημαντικό ποσοστό οπαδοί της άρνησης. Πρώτον για τους ίδιους οικονομικούς λόγους, διότι η ανεργία και η υποαπασχόληση τους έχουν πλήξει ιδιαίτερα και εκεί που τα ψευτοβόλευαν με διάφορες δουλειές του “ποδαριού”, ως γκαρσόνια κλπ., τώρα τους στερούν και αυτά τα πενιχρά εισοδήματα που είχαν. Και όχι μόνο αυτό, τους απαγορεύουν και την μόνη ψυχολογική διέξοδο που είχαν μέχρι τώρα από την μιζέρια τους, δηλαδή τις συνεστιάσεις και τα πάρτυ με τους συνομηλίκους τους. Και όλα αυτά για ποιο λόγο, με βάση αυτά που ακούνε από επίσημα χείλη; Για να επιβιώσουν οι ηλικιωμένοι, τους οποίους στο μυαλό τους βλέπουν και ως στυλοβάτες του κατεστημένου και υπεύθυνους, λόγω των πολιτικών επιλογών τους, για τη σημερινή κατάντια της χώρας και

την δική τους. Δεν είναι λοιπόν αναμενόμενο να αντιδρούν στα μέτρα και κατ'επέκταση στην αποδοχή της σοβαρότητας της κατάστασης;

Κοινωνιολογική ανάλυση μπορούμε να κάνουμε και για την άλλη πλευρά, των “λογικών”, αυτών που αποδέχονται την αλήθεια ότι ο κορωνοϊός αποτελεί μείζονα κίνδυνο για την ανθρωπότητα και την ανάγκη για λήψη μέτρων. Τα χαρακτηριστικά της είναι ακριβώς τα αντίθετα από της προηγούμενης. Σε μεγάλο ποσοστό πλούσιοι, ή έστω εύποροι, και ηλικιωμένοι, χωρίς ιδιαίτερα οικονομικά προβλήματα, επομένως μπορούν να αντέξουν ένα lockdown για ένα ικανό χρονικό διάστημα, μέχρις ότου βγει το εμβόλιο κατά του κορωνοϊού, στο οποίο έχουν εναποθέσει τις ελπίδες τους. Άρα δεν έχουν σημαντικό λόγο να αντιδράσουν στα όποια περιοριστικά μέτρα. Θα πληγούν μεν οικονομικά, αλλά θα επιβιώσουν. [Όπως και οι επιβάτες της πρώτης θέσης στον “Τιτανικό”, που βρήκαν θέση στις βάρκες διάσωσης. Δεν είχαν βέβαια την ασφάλεια και την άνεση της καμπίνας τους, ήξεραν όμως ότι θα επιβιώσουν για να συνεχίσουν την ζωή τους. Αλλοίμονο σε όσους έμειναν έξω.] Επιπλέον, είναι σαφώς ευκολότερο να περάσεις ένα lockdown μέσα σε ένα σπíti ευρύχωρο, άνετο, ευάερο και ευήλιο, σε ήσυχη γειτονιά και με απεριόριστη θέα (σπίτια που συνήθως έχουν τα ευπορότερα στρώματα της κοινωνίας), από ότι στριμωγμένος σε ένα στενό διαμέρισμα, ανήλιαγο, με περιρρέοντα θόρυβο και φασαρία, καταθλιπτικό. Με άλλα λόγια, παρ'ότι η ομάδα των “λογικών” έχει την αλήθεια με το μέρος της όσον αφορά την αναγνώριση του κινδύνου από τον κορωνοϊό, η υποστήριξη υπερβολικών περιοριστικών μέτρων εκ μέρους των, που πλήττουν θανάσιμα τις αδύναμες τάξεις αλλά αφήνουν σχετικά αλώβητους τους ίδιους, δεν είναι και τόσο άμεμπτη ηθικά.

Για να εξηγήσω καλύτερα, από άλλη σκοπιά, την άποψη μου, θα διατυπώσω μία υπόθεση. Ας υποθέσουμε ότι η Ελλάδα ήταν μία χώρα πλούσια, με πολύ υψηλά κρατικά έσοδα λόγω π.χ. μεγάλων εξαγωγών φυσικού αερίου. Η κυβέρνηση της εισαγεί λόγω κορωνοϊού παρατεταμένο lockdown, με την διευκρίνιση ότι κάθε οικογένεια θα επιδοτείται με μηνιαίο ποσό της τάξης των π.χ. 2000-4000 ευρώ, ανάλογα με τη σύνθεση της και την οικονομική κατάσταση της (τί ωραία παραμύθια που σάς γράφω, ο άτιμος!). Πιστεύετε ότι θα είχε κανένας λόγο να αμφισβητήσει την κρισιμότητα του κορωνοϊού;

Ένας άλλος παράγοντας που ευθύνεται για

την ευρεία διάδοση του φαινομένου της άρνησης της σοβαρότητας της επιδημίας στην Ελλάδα είναι, όσο και εάν ακούγεται παράδοξο, η μέχρι τώρα επιτυχία της στον περιορισμό της, χάρη στα έγκαιρα μέτρα με την εισήγηση Τσιόδρα. Χάρη σε αυτά το ποσοστό θνησιμότητας παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα (από τα χαμηλότερα στην Ευρώπη), με αποτέλεσμα να μπορούν να ισχυρίζονται οι

αρνητές ότι, τελικά, ο κορωνοϊός δεν είναι παρά μία απλή γρίπη. Αντί να κατανοήσουν ότι η χαμηλή θνησιμότητα ήταν αποτέλεσμα των πρώτων και αυστηρών μέτρων, αντιστρέφουν την πρόταση και διερωτώνται γιατί πάρθηκαν πρώιμα μέτρα, αφού η θνησιμότητα ήταν τόσο χαμηλή. Αν είχαμε θρηνήσει εκατόμβες θυμάτων, όπως σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, πράγμα που ευτυχώς βέβαια δεν συνέβη, οι αρνητές θα ήταν πολλοί λιγότεροι.

Εν κατακλείδι, ο ισχυρισμός ότι ο κορωνοϊός δεν συνιστά ιδιαίτερο

κίνδυνο είναι μεν έωλος και σαθρός με βάση τα επιστημονικά δεδομένα (σημ.: θα επανέλθω σε αυτά με δεύτερη ανάρτηση), είναι όμως κατανοητός από κοινωνιολογική και ψυχολογική άποψη και ίσως ηθικά συγγνωστός. Μην σπεύδουμε να τους καταδικάσουμε εύκολα με αφορισμούς του τύπου "ψεκασμένοι", "αμαθείς", "ανεύθυνοι", "αντικοινωνικοί". Τουλάχιστον όχι όλους.

Υ.Γ. Η φωτογραφία είναι από διαδηλώσεις κατά περιοριστικών μέτρων για τον κορωνοϊό στην Νάπολη.

Παναγιώτης - Σωκράτης Λουμάκης

Ταξιδεύοντας στην τέχνη του χορού

Ο χορός αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο, ωστόσο δεν είναι μια παγκόσμια γλώσσα, διότι διαφέρει από πολιτισμό σε πολιτισμό.

Αρχικά, ο χορός σε συνδυασμό με την μουσική λειτουργούν ως ένα ταξίδι έκφρασης των ανθρώπων μέσω των κινήσεων. Έτσι, μέσα απ' αυτές τις χορευτικές κινήσεις ξεδιπλώνεται η πολιτισμική ταυτότητα και κουλτούρα κάθε τόπου. Με άλλα λόγια, κάθε λαός δημιουργεί τη δικιά του πολιτισμική κληρονομιά.

Επιπρόσθετα, ο χορός κατά χρονικά διαστήματα έχει αξιολογηθεί και έχει μελετηθεί από πολλούς επιστημονικούς κλάδους όπως ο κλάδος της εκπαίδευσης, της ψυχολογίας κ.α. Οι μελετητές μέσω της αξιολόγησης αυτής κατέληξαν σε κάποια συμπεράσματα. Αναφέρουν πως ο χορός ημερεύει τις ψυχές των ανθρώπων, τους ταξιδεύει, τους βοηθάει να μάθουν να εξωτερικεύουν και να αντιλαμβάνονται τα συναισθήματά τους, καθώς επίσης ενισχύει τον σεβασμό, την ενδυνάμωση της συνεργασίας και της επικοινωνίας.

Ο χορός είναι από εκείνες τις τέχνες που πλουτίζει την ανθρωπότητα και στολίζει τον πολιτισμό. Γι' αυτό και εμείς έχουμε χρέος να διαφυλάσσουμε την πολιτισμική μας κληρονομιά, διότι καθρέφτης του πολιτισμού είναι η ίδια η κοινωνία καθώς επίσης καθρέφτης της κοινωνίας είναι ο ίδιος ο πολιτισμός.

Βασιλική Ανθή Κουδουμά
Εκπαιδευτικός Δημοτικής Εκπαίδευσης

Το blog ως «βήμα» δημιουργικής γραφής για μαθητές. Τρεις περιπτώσεις στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο

Ελένη Α. Ηλία

1. Εισαγωγή

Προκειμένου οι μαθητές να συμμετέχουν καθολικά και πρόθυμα σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, προτείνεται ως αποτελεσματικότερο κίνητρο η αξιοποίηση και ανάδειξη των μαθητικών κειμένων (Ηλία και Ματσαγγούρας, 2006). Εδώ παρουσιάζεται η πρόταση να δημοσιεύονται στα ιστολόγια του Πανελλήνιου Σχολικού Δικτύου (Π.Σ.Δ.) τα παραγόμενα στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων κείμενα, ως ένας από τους προσφορότερους τρόπους ανάδειξής τους. Γίνεται αναφορά σε τρία ιστολόγια ισάριθμων ομάδων του Π.Σ.Δ., στα οποία περιλαμβάνονται ομαδικά και ατομικά αφηγηματικά κείμενα που παράγαγαν μαθητές δημοσίων νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων.

Τα ιστολόγια του Π.Σ.Δ. προσφέρουν απεριόριστες δυνατότητες για ουσιαστική προσωπική έκφραση και επικοινωνία. Η συνειδητοποίηση από μέρους των μαθητών της αποτελεσματικότητας των συγκεκριμένων ιστολογίων ως βήματος δημιουργικής γραφής, ενισχύει τη διάθεση να επιθυμούν και να επιδιώκουν τη συνεχή ενασχόληση με σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Η ποιότητα των κειμένων βελτιώνεται σταδιακά, ως συνέπεια της επαναλαμβανόμενης συμμετοχής των μαθητών σε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής. Η εν λόγω εμπειρία συμβάλλει στον εθισμό τους στην απόλαυση που προσφέρει η δημιουργική γραφή και η δημιουργική έκφραση γενικότερα και καλλιεργεί τη διάθεσή τους να καταγράφουν και να δημοσιοποιούν το περιεχόμενο της δημιουργικής σκέψης τους.

2. Εστιάζοντας στα Ιστολόγια τριών ομάδων του Πανελλήνιου Σχολικού Δικτύου

Από τα πολλές χιλιάδες μέλη του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου, εκπαιδευτικούς και μαθητές, έχουν συσταθεί εκατοντάδες ομάδες. Η ένταξη σε ομάδες, προσφέρει στα μέλη τους τη δυνατότητα να ενημερώνουν και να ενημερώνονται ανελλιπώς για τις νέες αναρτήσεις και εκδηλώσεις τους.

Το πρώτο από τα τρία ιστολόγια στα οποία εστιάζει το παρόν άρθρο, είναι το <https://blogs.sch.gr/paidikakeimena/>. Πρόκειται για το ιστολόγιο της ομάδας με το όνομα ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ από την Ελένη Ηλία-sch.gr, που δημιούργησε το 2020. Σε αυτό το ιστολόγιο έχουν αναρτηθεί συνολικά περίπου διακόσια εξήντα ατομικά και εκατόν είκοσι επτά ομαδικά κείμενα μαθητών και εκπαιδευτικών (δασκάλων και νηπιαγωγών), που παράχθηκαν στο πλαίσιο δεκάδων διαφορετικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Τα κείμενα αυτά σε αρκετές περιπτώσεις είναι ενσωματωμένα σε αναρτημένα άρθρα και εισηγήσεις που έχουν ήδη δημοσιευτεί σε

επιστημονικά περιοδικά και σε τόμους πρακτικών συνεδρίων. Σε άλλες περιπτώσεις τα κείμενα δημιουργικής γραφής περιλαμβάνονται στο Παράρτημα των σχετικών άρθρων.

Το δεύτερο από τα ιστολόγια για το οποίο γίνεται λόγος, είναι το <https://blogs.sch.gr/eisk> της ομάδας Δημιουργικοί Εκπαιδευτικοί. Η ομάδα αριθμεί περισσότερα από εννιακόσια μέλη, εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ποικίλων ειδικοτήτων. Το ιστολόγιο, που δημιουργήθηκε το 2013, συχνότατα φιλοξενεί μαθητικά κείμενα, που παράγονται στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων δημιουργικής γραφής σε διάφορα σχολεία. Τα ατομικά μαθητικά κείμενα που έχουν αναρτηθεί σε αυτό είναι τριακόσια τριάντα έξι ενώ τα ομαδικά είναι εκατόν τριάντα τέσσερα.

Το τρίτο από τα ιστολόγια, είναι το <https://blogs.sch.gr/eilia/> της ομάδας meta_ton_mikro_prigira. Το ιστολόγιο δημιουργήθηκε το 2019, προκειμένου να φιλοξενήσει κείμενα που παράχθηκαν από αναγνώστες του βιβλίου μου «Μετά τον Μικρό Πρίγκιπα» (εκδ. Ηριδανός, 2012), οι οποίοι συμμετείχαν σε δώδεκα διαφορετικά εκπαιδευτικά προγράμματα, που επικεντρώνονται στο συγκεκριμένο βιβλίο. Ο αριθμός των ατομικών και ομαδικών σχετικών κειμένων ανέρχεται σε αρκετές δεκάδες.

3. Μεθοδολογία και διδακτικά βήματα

3.1. Εκπαιδευτικά προγράμματα δημιουργικής γραφής μακράς διάρκειας

Τα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα δημιουργικής γραφής είναι εφαρμοσμένα σε νηπιαγωγεία. Κινούνται στο σύνολό τους στο πλαίσιο των κειμενοκεντρικών μοντέλων διδασκαλίας της γραπτής έκφρασης. Τα μοντέλα αυτά

διδάσκουν στους μαθητές τους υπερπροτασιακούς κανόνες και τις δομές που διακρίνουν τα αφηγηματικά κείμενα του λόγου (Ματσαγγούρας, 2001). Έτσι, αποδεδειγμένα οι μαθητές καθίστανται σταδιακά ικανότεροι στην παραγωγή αφηγηματικών κειμένων και στον τρόπο δόμησης της σκέψης (Ματσαγγούρας και Κουλουμπαρίση, 1999).

Βασικές προϋποθέσεις της διεξαγωγής των προγραμμάτων συνιστούν ο παιγνιώδης χαρακτήρας τους, ώστε να ανταποκρίνονται στην ανάγκη της παιδικής φύσης για παιχνίδι (Χουζίνγκα, 1989), καθώς και η συλλογική αλληλεπίδραση (Γουγουλάκης, 2012) των νηπίων. Για την παραγωγή των αφηγηματικών κειμένων, τα νήπια απαντούν ατομικά ή ομαδικά (Huck, Hepler Hickman, 1979) σε διαδοχικές ερωτήσεις που ο εκπαιδευτικός ως προσεκτικός ακροατής απευθύνει (Pascucci και Rossi, 2002), σε σχέση με τις προηγούμενες αποκρίσεις που έχει λάβει, για τα δρώντα πρόσωπα, καθώς και για τον τόπο και το χρόνο δράσης τους. Οι ερωτήσεις του εκπαιδευτικού μειώνονται σταδιακά, καθώς οι απαντήσεις των νηπίων γίνονται πληρέστερες, σύμφωνα με τη διδακτική αρχή της φθίνουσας καθοδήγησης (Ματσαγγούρας, 2001). Τα ομαδικά μαθητικά κείμενα χωρίζονται σε δύο επιμέρους κατηγορίες. Πρόκειται αφενός για αυτά που παράγονται από σταθερές ολιγομελείς υποομάδες, καθορισμένες με συγκεκριμένα κριτήρια, διαφορετικά για κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Αφετέρου πρόκειται για τα κείμενα στην παραγωγή των οποίων συμμετέχουν ελεύθερα όλοι οι μαθητές του τμήματος.

Οι ιστορίες που παράγονται από τους μαθητές, καταγράφονται από τον εκπαιδευτικό, είτε με την αξιοποίηση της τεχνολογίας είτε με τον παραδοσιακό τρόπο γραφής, ως ενιαία κείμενα. Αμέσως μετά από την καταγραφή του κάθε κειμένου ο εκπαιδευτικός το διαβάει στα νήπια, ώστε εκείνα να διαπιστώσουν την ακρίβεια της καταγραφής. Με τον τρόπο αυτό συνειδητοποιούν την ιδιότητα του γραπτού λόγου να αναπαριστά τον προφορικό και έτσι να διασώζει αυτούσια τη σκέψη τους. Τα διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα ολοκληρώνονται με την ανάρτηση στο σχολικό ιστολόγιο του πλήρους κειμένου της σχολικής θεατρικής παράστασης, η οποία προκύπτει από το σύνολο των ιστοριών που παρήγαγαν τα νήπια, καθώς οι παραστάσεις κατά κανόνα συμβάλλουν στο άνοιγμα του σχολείου στην ευρύτερη κοινωνία (Γραμματάς, 2014).

3.2. Εκπαιδευτικά προγράμματα δημιουργικής γραφής ημερήσιας διάρκειας

Αρκετά από τα προγράμματα στο πλαίσιο των οποίων έχουν δημιουργηθεί τα παιδικά κείμενα των φιλοξενούνται στα ιστολόγια, έχουν υλοποιηθεί στη διάρκεια μίας έως τριών συνεχόμενων διδακτικών ωρών, κατά την επίσκεψη σε σχολικές τάξεις προσκεκλημένων συγγραφέων. Αφετηρία τέτοιων προγραμμάτων συνιστά συνηθέστερα κάποιο λογοτεχνικό έργο και βασικό στόχο τους η καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας, που επιχειρείται μέσα από παιγνιώδεις προσεγγίσεις (Ποσλανιέκ, 1992). Η ανάγνωση οποιουδήποτε λογοτεχνήματος, καθώς απαιτεί εντατικές αντιληπτικές διεργασίες, έχει ως αποτέλεσμα να αποκομίζουν οι αναγνώστες την εντύπωση ότι εμπλέκονται άμεσα στα αφηγηματικά δρώμενα (Iser, 1990), ότι ταυτίζονται με τους ήρωες (Booth, 1987). Ωστόσο, κάθε αναγνώστης ανταποκρίνεται στο λογοτεχνικό έργο με ξεχωριστό, μοναδικό τρόπο, (Τζόβας, 1987), οπότε το έργο καθίσταται πολυδιάστατο, ανεξάντλητο ως προς τα νοήματα που εμπεριέχει (Alter, 1985).

4. Αποτελέσματα

Εντελώς ενδεικτικά παρατίθενται εδώ αναρτημένα στα ιστολόγια ατομικά και ομαδικά κείμενα που παρήγαγαν μαθητές Δημοτικού, στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων ημερήσιας διάρκειας, κατά την επίσκεψη στις τάξεις τους προσκεκλημένου συγγραφέα.

Τα τέσσερα πρώτα κείμενα δημιούργησαν ισάριθμες υποομάδες μαθητών της Β΄ τάξης Δημοτικού Σχολείου του Ναυπλίου, με ερέθισμα σκίτσο από εικονογράφηση παιδικού βιβλίου.

Το κορίτσι με τα λουλούδια

Κάποτε ήταν ένα κορίτσι που αγαπούσε τα λουλούδια. Κάθε πρωί έβγαινε στον κήπο του σπιτιού του και τα πότιζε. Όταν γυρνούσε από το σχολείο, τα ξαναπότιζε. Κάθε απόγευμα με τη μαμά του έπαιρναν καινούρια σποράκια λουλούδια. Μια μέρα όμως όλα τα λουλούδια ξεράθηκαν ξαφνικά. Το κοριτσάκι μόλις τα είδε, φώναξε στη μαμά του: Μαμά, τα λουλούδια μας ξεράθηκαν. Τότε η μαμά είπε να πάρουν άλλα λουλούδια. Έφτασαν στο μαγαζί με τα λουλούδια αλλά ήταν κλειστό. Το πρωί όταν ξύπνησε, είδε όλα τα λουλούδια ανθισμένα. Ευτυχώς, ήταν μόνο ένα όνειρο, σκέφτηκε.

Ο ουρανός με τα εκατό σύννεφα

Μια φορά κι έναν καιρό ζούσε ένα κοριτσάκι που κάθε βράδυ από το παράθυρο του δωματίου του κοιτούσε τον ουρανό. Οι γονείς του απορούσαν και το ρωτούσαν τι βλέπει κάθε βράδυ από το παράθυρο. Όλο απορούσαν αλλά το κοριτσάκι δεν τους έλεγε τίποτα. Μια μέρα, όπως κοιτούσε από το παράθυρο τον ουρανό, το τράβηξε ένα φως και το ανέβασε ψηλά. Εκεί βρήκε τα εκατό σύννεφα, που του ζήτησαν να μείνει μαζί τους. Πριν προλάβει να τα ρωτήσει τι έγινε, εμφανίστηκαν μπροστά του και οι γονείς του. Έτσι το κοριτσάκι απάντησε στα σύννεφα με ένα μεγάλο «Ναι».

Αγάπη

Κάποτε ήταν ένα κοριτσάκι, που είχε αγαπήσει τον Μικρό Πρίγκιπα. Μια μέρα ο Μικρός Πρίγκιπας είδε το Κοριτσάκι να κάνει κούνια. Το πλησίασε και το κοριτσάκι όπως έκανε κούνια, του είπε ότι τον αγαπάει. Το μικρό αγόρι εκείνη την ώρα είπε στο κοριτσάκι «κι εγώ σ' αγαπώ»!

Οι νεράιδες γεννιούνται

Μια φορά η Αναστασία ήθελε να δει τη γιαγιά της που ζούσε στην Αμερική αλλά δεν μπορούσε να πάει γιατί ήταν πολύ μακριά και η μαμά της φοβόταν να την αφήσει. Το κοριτσάκι της έλεγε, μην ανησυχείς μαμά, άμα ζητήσω ένα φιλί για καληνύχτα, θα μου το δώσει η γιαγιά. Θα μου δώσει και φαγητό και νερό. Η μαμά της πείστηκε και τη συμβούλεψε να προσέχει πολύ. Το κοριτσάκι έφτασε στη γιαγιά, που της είπε: Αναστασία, μου έλειψες πολύ, σ' αγαπώ, μα πρέπει να γυρίσεις πίσω. Την πήγε πίσω κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

Τα δεκατρία αναρτημένα στα ιστολόγια ατομικά κείμενα που ακολουθούν, δημιούργησαν μαθητές της Στ' τάξης σε Δημοτικό Σχολείο της Κορίνθου, επίσης με ερέθισμα λογοτεχνικό βιβλίο.

Α. Στον ανθισμένο κήπο

Πεταλούδα: Σήμερα ήρθε ξανά στον κήπο αυτό το κορίτσι. Μάλιστα τραγούδησε κιόλας. Εμείς χορεύαμε ενώ τα σαλιγκάρια κοιτούσαν σασπισμένα το θαυμαστό βαλς των λουλουδιών.

Τζιτζίκι: Βοήθεια, βοήθεια, σας παρακαλώ! Τώρα είμαι μόνο μου μέσα σ' ένα σπιρτόκουτο. Δεν μπορώ ούτε να κουνηθώ. Οι φίλοι μου ούτε καν έρχονται να με βοηθήσουν. Έσωσαν μόνο τον εαυτό τους.

Β. Στον κήπο που καταστρέφεται

Τριαντάφυλλο: Τι κάνεις εκεί ρε μπάμπια; Δεν βλέπεις το ωραίο χρώμα μου και την ευωδιαστή μυρωδιά μου; Θα με καλάσεις έτσι άκαρδα; Ντροπή σου! Και σε είχα για μετρημένο άνθρωπο. Ίμυ! Πού είσαι Τούλα (φωνάζω στο κοριτσάκι). Έλα να με σώσεις σε παρακαλώ!

Κοριτσάκι: Μπροστά στα μάτια μου έβλεπα μέρα με τη μέρα να καταστρέφονται οι τριανταφυλλιές. Δεν μπορούσα να κάνω τίποτα μα κάθε μέρα έλπιζα πως όταν κοιτάξω από το παράθυρο, θα είναι όπως παλιά... Ποτέ δεν έγινε όμως αυτό.

Μοσχομπίζελο: Την ώρα που μπήκε μέσα αυτός ο αγριάνθρωπος, φοβήθηκα, νόμιζα ότι θα διαλύσει όλο το παρτέρι. Μπήκε μέσα με νεύρα και άρχισε να τα πατάει όλα. Ο κήπος διαλυόταν, δεν ήξερα τι να κάνω, πατούσε όλη την οικογένειά μου. Ήταν ένας εφιάλτης. Μέχρι που σκότωσε και κάποια από τα παιδιά. Δεν θέλω να το ξαναζήσω ποτέ αυτό.

Δέντρο: Σας παρακαλώ, βοηθήστε με! Ας με ποτίσει κάποιος κι ας φτιάξει αυτόν εδώ τον κήπο, να βλέπω να παίζουν πολλά παιδιά και να χαίρομαστε κι εγώ και τα παιδιά.

Παίδι: Αχ ωραία! Ήρθαν όλα μας τα πράγματα. Το σπίτι είναι όμως λίγο μικρό, δεν θα χωρέσουν όλα αυτά τα χρήσιμα πράγματα. Δεν πειράζει, θα τα βάλουμε στην αποθήκη, στη βεράντα και στον κήπο, στη θέση των λουλουδιών.

Κοριτσάκι: Είναι πολύ δύσκολο να βλέπω τον κήπο μου να είναι διαφορετικός. Αλλά το πιο δύσκολο είναι να βλέπω τη συκιά μου κομμένη. Αυτή η μέρα θα μου μείνει αξέχαστη. Λυπάμαι ακόμη περισσότερο όσο το σκέφτομαι. Αυτό που με προβληματίζει όμως είναι ότι κανένας δεν διαμαρτυρήθηκε μαζί μου. Μάλλον κανένας δεν νοιάζεται πια για τη φύση.

Σύκο: Είμαι ένα σύκο. Πριν αρχίσει όλη αυτή η τρέλα όλων να καταστρέψουν τον κήπο, ήμουν πολύ ευτυχισμένο. Περνούσα ατέλειωτες ώρες κρεμασμένο στα κλαδιά της μητέρας μου, της συκιάς, συζητώντας με το Κοριτσάκι. Μου άρεσαν πολύ αυτές οι

συζητήσεις. Επίσης μου άρεσε που μπορούσα να κάνω κούνια, όπως ήμουν κρεμασμένο. Αλλά μετά άρχισαν να έρχονται όλοι αυτοί και να χαλάνε την ομορφιά του κήπου. Τώρα που έκοψαν τη συκιά, εγώ θα αρχίσω να σαπίζω κι ύστερα θα πεθάνω. Τι κρίμα!

Κοριτσάκι: Αυτή η μέρα ήταν αξέχαστη, πώς θα μπορούσα να την ξεχάσω; Ήταν η μέρα που κατέστρεψαν τον κήπο μου, η χειρότερη της ζωής μου. Ένωθα σαν να ξερίζωναν ένα μέρος της καρδιάς μου... τόσο λύπη με πλημμύρισε. Πανικόβλητη, παρακολουθούσα την καταστροφή των μοναδικών μου φίλων, της μοναδικής μου οικογένειας. Ύστερα στο τέλος της μέρας ξάπλωσα με δάκρυα στα μάτια. Ξάπλωσα και αποκοιμήθηκα στο κώμα.

Πισίνα: Γεια σας, είμαι η πισίνα. Βρίσκομαι εδώ μερικές εβδομάδες. Πριν από μένα βρίσκονταν τριαντάφυλλα. Ο ιδιοκτήτης μου με φροντίζει αρκετά καλά. Τα περνάω υπέροχα.

Γ. Στον κήπο στο μέλλον

Δέντρο: Τώρα που ο κήπος έχει φτιαχτεί ξανά ύστερα από την καταστροφή του, βλέπω το κοριτσάκι να κάνει κούνια ευτυχισμένο πάνω στα γέρικα αλλά γερά κλαδιά μου. Είναι μαγευτικό πράγμα αυτός ο μαγικός κήπος που μοιάζει σαν δάσος. Τα πουλάκια λαλούν και η ώρα περνάει γρήγορα. Είμαι πραγματικά ευτυχισμένο και τυχερό δέντρο.

Λουλούδι: Μου αρέσει που κάθομαι εδώ, φυτρωμένο κάτω από τα κλαδιά αυτής της μεγάλης μηλιάς. Κάθε μέρα έρχεται ένα κοριτσάκι, που είναι σαν την Άνοιξη αυτοπροσώπως. Να δείτε πώς λάμπει, πώς μιλάει σ' αδέρφια μου τα λουλούδια. Όταν κάθεται στην κούνια του μεγάλου δέντρου κι ανεμίζουν τα μαλλιά της, είναι σκέτος άγγελος.

5. Συζήτηση

Σε αντίθεση με τις έντυπες εκδόσεις, όπου ο οικονομικός παράγοντας επιβάλλει περιορισμούς στον αριθμό των σελίδων, στην περίπτωση των ιστολογίων δίνεται η δυνατότητα ανάρτησης του συνόλου των μαθητικών συμμετοχών. Άλλη μία σημαντική διαφοροποίηση από το έντυπο δημοσίευμα, συνιστά η δυνατότητα που παρέχεται μέσα από το ιστολόγιο, να συμπληρώνονται και να επικαιροποιούνται τα ήδη δημοσιευμένα κείμενα. Αυτό επιτρέπει τη διαρκή αλληλεπίδραση του συντάκτη με το κείμενο και τη συνειδητοποίηση της εξέλιξης της σκέψης του.

Η παρουσίαση των παραγόμενων κειμένων προσφέρει την ευκαιρία στους δημιουργούς τους να ανατρέχουν στο ιστολόγιο οποιαδήποτε στιγμή στην κατοπινή τους ζωή, για να τα ξαναδιαβάσουν. Επίσης, όλοι οι μαθητές μπορούν τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον, να αναζητούν στο ιστολόγιο τα κείμενα των φίλων τους. Αυτή η διαδικασία μάλιστα μπορεί να πραγματοποιείται και ομαδικά στη σχολική τάξη κατά τα επόμενα χρόνια. Για παράδειγμα, οι μαθητές να διαβάζουν μαζί με τους συμμαθητές και τους δασκάλους τους στο Δημοτικό Σχολείο τα κείμενα που δημιούργησαν ως νήπια.

Η εμπειρία της δημοσίευσης στα σχολικά ιστολόγια μαθητικών κειμένων, που παράχθηκαν στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων, θα μπορούσε να οδηγήσει τους μαθητές στη χρησιμοποίηση των

προσωπικών ιστολογίων τους για την ανάρτηση και άλλων δικών τους κειμένων δημιουργικής γραφής. Επίσης, η επικοινωνία μεταξύ μαθητών στο πλαίσιο των ιστολογίων, θα γινόταν σημαντικά ουσιαστικότερη, αν λάμβανε τη μορφή ανατροφοδοτούμενων και αλληλοσυμπληρούμενων πρωτότυπων, ευφάνταστων ιστοριών, εμπνεόμενων από προσωπικές εμπειρίες, προσδοκίες και επιθυμίες ή κοινά λογοτεχνικά αναγνώσματα.

6. Συμπεράσματα

Από την ποσότητα και την ποιότητα των αναρτημένων μαθητικών κειμένων στα ιστολόγια των τριών ομάδων, προκύπτουν συμπεράσματα για τη χρησιμότητα των ιστολογίων ως βήματος δημιουργικής γραφής, όχι μόνο για τους μαθητές που συμμετέχουν με αναρτημένα κείμενα αλλά και για όλη την εκπαιδευτική κοινότητα και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον τους.

Τα ιστολόγια προσφέρουν τη δυνατότητα της διάσωσης και ανάδειξης των παραγόμενων μαθητικών κειμένων, στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων δημιουργικής γραφής. Έτσι βιώνουν όλοι οι μαθητές τη χαρά και την ικανοποίηση της διάδοσης των αποτελεσμάτων αυτής της δημιουργικής τους δραστηριότητας, εκτός της σχολικής αίθουσας, σε άτομα του οικογενειακού και του ευρύτερου περιβάλλοντός τους.

Μέσα από τη συνύπαρξη των διαφορετικών κειμένων στο ίδιο ιστολόγιο προκύπτει αβίαστα η πρωτοτυπία τους, η ανεξάντλητη φαντασία των δημιουργών τους. Επίσης, η ιδιαιτερότητα κάθε ατομικής προσέγγισης αναδεικνύει τη μοναδικότητα κάθε μαθητή, μέσα σε πλαίσιο αμοιβαίας αποδοχής και σεβασμού. Ένα επιπλέον πλεονέκτημα της ανάρτησης των παιδικών κειμένων στα ιστολόγια είναι η αμεσότητα. Οι μαθητές διαβάζουν τα κείμενα με οικογένεια και φίλους όταν η συλλογική δημιουργική εμπειρία της συμμετοχής τους στα σχετικά προγράμματα είναι πάρα πολύ πρόσφατη. Έτσι συνδέεται στην αντίληψή τους η απόλαυση της διαδικασίας της παραγωγής των

κειμένων με τη δυνατότητα της διάδοσής τους μέσω της γραφής και της αξιοποίησης της τεχνολογίας.

Όλοι οι επισκέπτες των ιστολογίων διαπιστώνουν την καθολική ανταπόκριση και ταυτόχρονα την ισότητα των μαθητών στα σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Οι μαθητές εκφράζονται μέσα από το συλλογικό αυτό βήμα, απευθυνόμενοι σε ολόκληρο τον κόσμο. Στις ιδιαιτερότητες της προσέγγισης του ενιαίου θέματος από κάθε διαφορετικό μαθητή, αναδεικνύεται η ταυτότητά του. Γονείς, κατοπινόι δάσκαλοι, άτομα από το οικογενειακό, το φιλικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον των παιδιών αλλά και άγνωστοι άνθρωποι με ενδιαφέρον για τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους γνωρίζουν μέσα από τα καταγεγραμμένα κείμενα πιο ουσιαστικά τη νεότερη γενιά, τις προσδοκίες και τις επιθυμίες της, οπότε και «επικοινωνούν» ουσιαστικότερα μαζί της.

Βιβλιογραφία

- Alter, J. (1985). Προς τι η διδασκαλία της λογοτεχνίας; *Η Διδασκαλία της Λογοτεχνίας* (Ι.Ν. Βασιλαράκης, μτφρ.) Αθήνα: Επικαιρότητα, 63-74.
- Booth, W. C. (1987). *The Rhetoric of Fiction*. Middlesex: Penguin Books.
- Γουγουλάκης, Π. (2012). Κοινωνικές ικανότητες, κοινωνικό κεφάλαιο και εκπαίδευση. *Επιστήμη και Κοινωνία*, 29, 37-53.
- Γραμματάς, Θ. (2014). *Το θέατρο στην εκπαίδευση. Καλλιτεχνική έκφραση και παιδαγωγία*. Αθήνα: Διάδραση.
- Exupery, A. (1968). *Ο Μικρός Πρίγκιπας* (Σ. Τσίρκας, Μτφρ.). Αθήνα: Ηριδανός.
- Ηλία, Ε. και Ματσαγγούρας Η. (2006). Από το παιχνίδι στο λόγο: Παραγωγή παιδικών κειμένων μέσα από παιγνιώδεις δραστηριότητες. Στο Π. Παπούλια-Τζελέπη, Α. Φτερνιάτη, Κ. Θηβαίος (Επιμ.), *Έρευνα και Πρακτική του Γραμματισμού στην Ελληνική Κοινωνία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 307-317.
- Huck, C., Hepler, S. and Hickman, J. (1979). *Children's Literature in the Elementary School*. Austin: Holt, Rinehart and Winston.
- Iser, W. (1990). *The Implied Reader. Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Κωτόπουλος, Τ. (2012). Η «νομιμοποίηση» της δημιουργικής γραφής, *KEIMENA*, 15, <http://keimena.ece.uth.gr>
- Ματσαγγούρας, Η. και Κουλουμπαρίση, Α. (1999). Ένα Πρόγραμμα Διδασκαλίας της Κριτικής Σκέψης: Θεωρητικές Αρχές και Εφαρμογές στην Παραγωγή του Γραπτού Λόγου, *Ψυχολογία*, 6(3), 299-396.
- Ματσαγγούρας, Η. (2001). *Η Σχολική Τάξη, Β΄ Κειμενοκεντρική Προσέγγιση του γραπτού λόγου*. Αθήνα.
- Pascucci, M. και Rossi, F. (2002). Όχι μόνο γραφείς, *Γέφυρες*, 6, 16-23.
- Ποσλανιέκ, Κ. (1992). *Να δώσουμε στα παιδιά την όρεξη για διάβασμα* (Στ. Αθήνη, μτφρ.) Αθήνα: Καστανιώτης.
- Τζιόβας, Δ. (1987). *Μετά την αισθητική. Θεωρητικές δοκιμές κι ερμηνευτικές αναγνώσεις της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Γνώση.
- Χουζίνγκα, Γ. (1989). *Ο άνθρωπος και το παιχνίδι* (Σ. Ροζάκης - Γ. Λυκιαρδόπουλος, μτφρ.) Αθήνα: Γνώση.

Είναι η “ευ-τυχία” ζήτημα “καλής τύχης”;

Είναι η “ευ-τυχία” ζήτημα “καλής τύχης”; Σπεύδω να απαντήσω:

Η ευτυχία είναι ζήτημα προσωπικής μας απόφασης! Κάθε μέρα που ξυπνάμε μπορούμε να επιλέγουμε να είμαστε ευτυχισμένοι. Υπάρχουν τόσοι λόγοι γι' αυτό. Αρκεί να επιλέγουμε πού θα εστιάσουμε το βλέμμα μας και τη σκέψη μας.

“Εκλαιγα δυστυχισμένος επειδή δεν είχα παπούτσια, μέχρι που είδα έναν άνθρωπο χωρίς πόδια” έγραψε κάποιος. Όλοι μας προφανώς έχουμε κάποιο ή κάποια απ' αυτά: Είμαστε αρτιμελείς, είμαστε υγιείς, μπορούμε λίγο – πολύ να εξασφαλίσουμε τον επιούσιο άρτιο (όταν χιλιάδες παιδιά και ενήλικες σε όλο τον κόσμο πεθαίνουν από την πείνα), έχουμε πρόσβαση σε νερό (που για πολλούς δεν είναι αυτονόητο!), έχουμε συγγενείς ή / και φίλους. Ακόμα και αν δεν τα έχουμε όλα, **γιατί να εστιάσουμε σ' αυτό που μας λείπει; Τι κερδίζουμε;**

Συχνά πέφτουμε στην παγίδα [και δυστυχώς πολλοί μένουν μονίμως παγιδευμένοι σ' αυτήν...] της σκέψης: “Αν είχα [χρήματα / σπίτι / αυτοκίνητο κ.λπ] θα ήμουν ευτυχισμένος”. Ή και: “Αν ζούσε [ο πατέρας / η μητέρα / η γυναίκα / ο φίλος μου] θα ήμουν ευτυχισμένος”. Και... ένα σωρό άλλες παραλλαγές. Όμως: Δεν το έχουμε. Τελεία. Ας το πάρουμε απόφαση. Δεν έχει νόημα να εστιάζουμε σ' αυτό που δεν έχουμε. **“Μην κλαις πάνω από κυμένογάλο”** λέει ο θυμόσοφος λαός. Τι νόημα και τι αξία θα είχε, άλλωστε; **“Μην στενοχωριέστε για πράγματα που διορθώνονται και για πράγματα που δεν διορθώνονται”** προτρέπει μια σοφή ρήση.

Ακόμα κι αν έχεις χάσει έναν άνθρωπο “δικό σου”, ένα “στήριγμά σου”, μπορεί να είναι και να γίνει μια ευκαιρία για σένα “να σταθείς στα δικά σου πόδια”. **Δεν οδηγεί πουθενά να μένει η σκέψη μας προσκολλημένη στην απώλεια.** [Για να μην παρεξηγηθούν τα γραφόμενά μου: Προφανώς και είναι φυσικό και ψυχολογικά απαραίτητο ένα εύλογο χρονικό διάστημα πένθους]. Θυμάστε την φράση: **“το πιο βαθύ σκοτάδι είναι λίγο πριν απ' την αυγή”**; Αν το θυμόμαστε και τις στιγμές που βρισκόμαστε “στις μαύρες μας”, τότε θα μπορούμε να εστιάσουμε στο γεγονός ακριβώς ότι έρχεται η αυγή. Αν έχουμε κάνει κτήμα μας το **“όποιου του μέλλει Ανάσταση, τον Γολγοθά περνάει”**, προφανώς θα μπορούμε, την κρίσιμη στιγμή, να ξεπεράσουμε ευκολότερα τον όποιο “Γολγοθά” μας.

Αναρωτιόμαστε συχνά “τι φέρνει την ευτυχία;”. Ο πλούτος, πάντως, έχει αποτύχει. [Ένα καλύβι μπορεί να έχει τόσο χώρο για ευτυχία, όσο και ένα ανάκτορο]. Η επιτυχία, επίσης [δεν μπορεί να φανταστεί κανείς πόση δυστυχία μπορεί να κουβαλάει μέσα του ένας επιτυχημένος!].

Νομίζω ότι έχουμε εσφαλμένη αντίληψη. **Κάνουμε το λάθος να αναζητούμε την ευτυχία σε εξωτερικούς παράγοντες, ενώ βρίσκεται μέσα μας, γεννιέται στο μυαλό μας.** Μπορεί, λοιπόν, κάλλιστα να μην επηρεάζεται από τον κόσμο γύρω μας, αλλά μόνον από τον τρόπο με τον οποίο εμείς [επιλέγουμε να] τον βλέπουμε.

Ένα δεύτερο μεγάλο λάθος μας είναι ότι **συνήθως τοποθετούμε την ευτυχία στο μέλλον, ενώ αυτή βρίσκεται στο παρόν.** Πρέπει να το αντιληφθούμε και να το κάνουμε κτήμα μας: Γι' αυτό δεν υπάρχει δρόμος για την ευτυχία, γιατί η ευτυχία είναι ο δρόμος. **Η ευτυχία δεν είναι προορισμός, είναι ταξίδι. Δεν είναι ένας σταθμός που ελπίζεις να φτάσεις, αλλά ο τρόπος που ταξιδεύεις. Δεν είναι μια μελλοντική κατάσταση, αλλά μια τωρινή διάθεση.** Είναι η καθημερινή ζωή και οι λεπτομέρειές της, που τις αφήνουμε να περνούν χωρίς να τους δίνουμε την αξία που έχουν. Προφανώς και δεν ισχυρίζομαι ότι θα πρέπει να σταματήσουμε να αγωνιζόμαστε για “ένα καλύτερο αύριο”, ένα πληρέστερο μέλλον. Το ζήτημα, όμως, είναι ότι δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι θα το έχουμε και δη υπό τις συνθήκες που το επιθυμούμε και το “σχεδιάζουμε” [δεν είναι μόνο το ότι μπορεί να πεθάνουμε την επόμενη ημέρα, την επόμενη στιγμή. Είναι και το ότι όταν θα έρθει, για παράδειγμα, ο πλούτος που θεωρούμε ως απαραίτητο στοιχείο της ευτυχίας μας, μπορεί να μην έχουμε, πλέον, την υγεία μας ή τα νιάτα μας και, συνεπώς, θα έχουμε χάσει οριστικά όλα τα στοιχεία που κατά την τωρινή μας αντίληψη (θα) συγκροτούν την ευτυχία μας...].

Εμείς είμαστε το εμπόδιο στην ευτυχία μας. Που αφήνουμε τη σκέψη μας να πλανιέται στο παρελθόν ή στο μέλλον και δεν χαιρόμαστε το παρόν. Που δεν καλλιεργούμε τη συνήθεια και την αντίληψη της ευτυχίας. **Που δεν διακόπτουμε “το κυνήγι της ευτυχίας” για να είμαστε, απλά, ευτυχισμένοι.** [Ξαν την πεταλούδα, που μπορεί να σταθεί επάνω μας όταν πάψουμε να την κυνηγάμε...]. Εμείς, που **“σπαταλούμε την ευτυχία μας ενώ αποταμιεύουμε τη δυστυχία μας”.**

Όλα είναι θέμα οπτικής, αντίληψης και στάσης ζωής. **Δεν μπορείς να καθορίσεις πώς φυσάει ο άνεμος, μπορείς όμως να στρέψεις κατάλληλα τα πανιά σου για να ταξιδέψεις, ακόμα και κόντρα στο κύμα...** Αν δεν θέλεις, βεβαίως, να μένεις άπραγος στην ακτή και να “κλαίς την μοίρα σου” και την κακή σου τύχη...

Αλλά επειδή “τα πολλά [μου] λόγια είναι φτώχεια” και επειδή “μια εικόνα ισοδυναμεί με χίλιες λέξεις”, δείτε και την φωτογραφία που συνοδεύει το κείμενό μας, συγκρίνετε τα πρόσωπα και τις αντιδράσεις του και κρίνετε. Προσωπικά, πάντως, έχω καταλήξει:

“Η ευτυχία είναι επιλογή!”

Στέφανος Γ. Λουμάκης

Το νέο μας βιβλίο

Ο αρχιτέκτονας **Στυλιανός Μουζάκης** είναι ένας πανελληνίως γνωστός και καταξιωμένος ερευνητής της ιστορίας του πολιτισμού και συγγραφέας. Οι φίλοι του περιοδικού σίγουρα τον γνωρίζουν καλά, αφού μας συμπαράσταθηκε ήδη από την ίδρυση του Συλλόγου και μας

εμπιστεύθηκε να εκδώσουμε κάποιες από τις πρωτότυπες εργασίες του. Τον ευχαριστούμε γιατί το έκανε για άλλη μια φορά, με το τέταρτο βιβλίο του που μόλις εκδώσαμε, με τίτλο: *“Η Ναζαρνή ζωγραφική του ναού της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στο χωριό Κουκουβάουνες της Αττικής. Συμβολή στην έρευνα και μελέτη του Ναζαρνού κινήματος κατά τον 20ο αι. και του έργου των ζωγράφων Χρήστου και Στυλιανού Σούτσου”*.

Στο “εκδοτικό σημείωμα” του βιβλίου γράφουμε, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

“Οι δύο προηγούμενες παρόμοιες εργασίες του που είχαμε εκδώσει είχαν ως αντικείμενο τον Άγιο Ιωάννη στον Κορακά και την Μονή της Αγίας Τριάδας στη θέση Μυρρίνιον της Μάνδρας. Ας μην βιαστεί να υποστηρίξει κάποιος ότι η παρούσα εργασία δεν έχει καμία σχέση με την Μάνδρα Αττικής. Οι εικόνες του τέμπλου του Ιερού Ναού των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, στην πόλη μας, έχουν ζωγραφιστεί από τον Πολυχρόνη Λεμπέση (1848-1913), που ανήκει στους “ναζαρνούς ζωγράφους” με τους

οποίους ασχολείται ο κύριος Μουζάκης. Σε κάθε περίπτωση, όπως έχει γίνει αντιληπτό στο πέρασμα των χρόνων, ο Σύλλογος μας δεν είναι “δογματικά” εστιασμένος στη Μάνδρα, αλλά προβάλλει κάθε τι που θεωρεί πως αξίζει να προβληθεί και είναι ενδιαφέρον και ωφέλιμο για το αναγνωστικό κοινό”.

Το υψηλό επιστημονικό επίπεδο της μελέτης, αλλά και η αισθητικά προσεγμένη έκδοσή της, μας κάνει να είμαστε, για άλλη μια φορά, θεμιτά “υπερήφανοι” για το τελικό αποτέλεσμα.

Αναγνωρίζουμε, όμως, και μία παράλειψή μας, που σπεύδουμε να συμπληρώσουμε: Δυστυχώς δεν περιλάβαμε σε κάποιο σημείο του βιβλίου παραπομπή στον ιστότοπο του αξιόλογου συγγραφέα. Η οποία είναι: <https://www.steliosmouzakis.gr>. Εκεί, λοιπόν, ο αναγνώστης μπορεί να βρει περισσότερες πληροφορίες για το βιογραφικό, τις μονογραφίες και τις δημοσιεύσεις του κ. Μουζάκη.

Καλή ανάγνωση του βιβλίου!

 Σύλλογος Ποιτικής και Πολιτιστικής Αναβάθμισης
Δυτικής Αττικής “Ο ΔΗΜΟΦΩΝ”

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ Α. ΜΟΥΖΑΚΗΣ

Η ΝΑΖΑΡΝΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ
ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ
ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΚΟΥΚΟΥΒΑΟΥΝΕΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Συμβολή στην έρευνα και μελέτη του Ναζαρνού κινήματος κατά τον 20^ο αι.
και του έργου των ζωγράφων Χρήστου και Στυλιανού Σούτσου

ΜΑΝΔΡΑ 2020

έτος 21ο, αρ. τεύχους 95, τρίμηνη έκδοση
διανέμεται δωρεάν
ISSN: 1109-2653
ISSN (Online): 2241-4037

ΚΩΔΙΚΟΣ : 6325

ΕΛΤΑ

ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 506/2001 ΤΑΧ. ΜΑΝΔΡΑΣ